

Kap 26 : ”Ett modernt hov”

Hovet har alltid bestått av två delar, det arbetande hovet och ceremonihovet. Vid slutet av Gustaf VI:s regeringstid framfördes en intern kritik mot det arbetande hovets organisation. Kritikerna, det tycks främst ha rört sig om Gösta Lewenhaupt, vd för svenska IBM, och Stig Ramel, vd för Exportföreningen, fann det egendomligt att splittra upp hovet i självständiga hovstater och besätta de ledande posterna med pensionärer. Prins Bertil, hedersledamot i exportföreningen m m, stödde en modernisering. ”Trojkan” ville ha den typ av organisation som fanns i näringslivet: En drivande yngre vd och under honom ekonomichef, personalchef, ceremonichef, pr-chef o s v.⁷⁹⁷ De och även Gustaf VI var ointresserade av ceremonihovet som vid slutet av Gustaf VI:s regeringstid hade lidit sotdöden.

*

Det arbetande hovet vid slutet av Gustaf VI:s regerings tid hävdas framför allt ha haft två funktioner: Att ge service åt kungen och att skapa distans kring honom. Vad gäller servicen var ett 30-tal personer anställda vid de olika slotten och följde honom på resor. Några festligheter förekom inte, han var för gammal: ”Kungen bodde bara på Stockholms slott under några månader på hösten. Mellan december och april bodde han på Drottningholms slott, april och maj flyttade han till Ulriksdals slott och juni, juli och augusti tillbringade han på Sofiero. Under hösten reste han till Italien, eftersom han var väldigt arkeologiskt intresserad ... Måltiderna serverades på fasta klockslag. Klockan 9:00 var det frukost, klockan 13:00 lunch och 19:00 middag, när man inte var på statsbesök utomlands. Gustaf VI Adolf åt gärna husmanskost som dillkött, raggmunk men också mycket italienskt.”⁷⁹⁸ Detta vardagsliv ägde rum bakom en mystifierande fasad:

Hovet och adeln bildar den skyddande ridå genom vilken folket ska kunna skymta men normalt inte klart se kungen och hans familj. Monarken ska träda folket så nära att han kan beundras, men samtidigt hålla ett sådant avstånd att han inte kan bedömas och analyseras. Under olika perioder har detta skötts av redaktör Sten Egnell, Gösta Lewenhaupt och Stig Ramel.

Den rutinmässiga kungliga informationsverksamheten är koncentrerad kring obetydligheter. Hovet måste skydda monarken och hans familj från kontakter och från publicitet som upplevs som främmande från rollen. När kungliga personer blamerar sig eller begår lagbrott blir stämningen vid hovet krisartad.⁷⁹⁹

Riksmarskalken (vd) hade ansvaret utåt (kontakter med riksdag och regering & anslagsäskan om apanage; enligt rangrullan rikets mest betydelsefulla person efter kungen, statsministern och talmannen), 1:e hovmarskalken (vice vd) hade ansvaret inåt (ekonomi & administration) och ståthållaren hade ansvar för kungen tillhöriga ägor. Varje kunglig person hade även en egen hovmarskalk eller motsvarande som ansvarade för dennes representation. Utöver den ordinarie hovpersonalen fanns kammarherrar, den manliga motsvarigheten till hovdam, och ceremonimästare, den manliga motsvarigheten till överhovmästarinna. Eventuella beslut cirkulerade som interna pm och lades på hög. Anställningstiderna var ofta så långa att de enskilda befattningshavarna tyckte sig veta bättre än sina chefer.

Vid CG:s trontillträde bestod hovets ”inre cirkel” av trotjänare med en varierad men utomordentligt kvalificerad bakgrund: prins Bertil, riks- och 1:e hovmarskalken amiral Stig H:s son Ericson, ståthållaren bruksdisponent Sixten Wohlfahrt (1899-), handsekreteraren

⁷⁹⁷ Åke Ortmark. De okända makthavarna : de kungliga, militärerna, journalisterna. W & W, 1969.

⁷⁹⁸ Marianne Eriksson. Christer Adolfsson serverar under prinsbröllopet. Karlstad, mobil.nwt.se, 2010-06-16.

⁷⁹⁹ Åke Ortmark. De okända makthavarna : de kungliga, militärerna, journalisterna. W & W, 1969.

friherre Carl-Fredrik Palmstierna (1903-1993) och överhovmästarinnan friherrinna Astrid Rudebeck (1893-1982). Rekryteringen hade skett på olika sätt ...

Man kan ha varit uppvuxen i en släkt som i generationer ägnat sig åt tjänstgöring vid hovet och gift in sig i en med samma kvalifikationer (som överhovmästarinnan Astrid Rudebeck, fö syster till hovstallmästaren Carl Eric von Platen). Eller man kan ha dragit en historia som fått kungen att sitta sönder rokokostolen på en middagsbjudning (som handsekreteraren Carl-Fredrik Palmstierna). Eller man kan ha blivit handplockad av militäriskt outgrundliga fingrar till en adjutantpost för att på egna kvalifikationer stiga i graderna (som riksmarskalken Stig H:son Ericson [adjutant 1937]). Det finns så många vägar som går till kungen fram, men som i många andra naturens sammanhang är det bara de dugligaste som når målet. Vad som slår en när man inom en kort tidrymd träffar dem som med en vag rubrik nämns kungens närmaste är den naturliga vänligheten, en atmosfär som verkar ozonmättad av nyttigt kulturell trivsamt. Kungen är omgiven av ett utsökt destillat.⁸⁰⁰

Som kronprins hade CG en separat hovstat. Denna leddes 1968-1973 av generallöjtnant Malcolm Murray. CG hade tidvis hjälp av Sibyllas kammarherre Gösta Lewenhaupt men denne vill inte fortsätta efter hennes död 1972. Hans arbete på IBM tog all tid. Under 1973-1975 lånade därför Atlas Copco (förmodligen på Marcus Wallenbergs initiativ) ut civilekonomen greve Tom Wachtmeister, en av prinsessan Margarethas bekanta, som kammarherre åt CG. Detta tycks ha gått snabbt till. Prins Bertil skulle på ett av sina vanliga företagsbesök till Atlas Copco den 1 september 1973 men vakade över sin far. CG ryckte in på ett kortat besök där han förefaller ha träffat Marcus Wallenberg. Befattning var på deltid. Wachtmeister var även chef för Atlas Copcos långtidsplanering. Han skulle mot en symbolisk ersättning fungera som CGs ekonomiske rådgivare med uppgiften att lära honom mer om svensk industri. Lönen från hovet påstod han motsvarade ett par nya skor varje år. För chefsjobbet på Atlas Copco fick han dock 150 tusen om året så det gick ingen nöd på honom.

Efter CGs trontillträde den 15 september tog Wachtmeister den 1 oktober över 1:e hovmarskalksämberet. Hans första uppdrag var att göra en organisationsutredning av hovförvaltningen. Genom att löneförmåner som mat och husrum på slottet under Gustaf Vs tid inte räknades som beskattningsbar inkomst var många pensioner mycket låga och de fick fortsätta att arbeta på slottet så länge de orkade. CG tycks ha lagt utredningen i byrålådan i väntan på naturlig avgång. Detta kommenterades av omgivningen som ett uttryck för pietet men var nog snarare en effekt av CGs chefsutbildning. Skynda långsamt! Första konkreta åtgärden var att avskeda hushållspersonal på de olika slotten och att införa en övre åldersgräns för de anställda på 70 år. (Detta var speciellt aktuellt för slottsknektarna. Det var något av en tradition bland Stockholmspoliserna att man i god tid före pensionen sökte sig till slottet. Som slottsknekt arbetade man var tredje dag och höll på så länge man orkade.⁸⁰¹ Nuförtiden är majoriteten slottsknektar f d lokförare.) De därpå följande åtgärderna syftade till att minska de administrativa kostnaderna genom minskat dubbelarbetet och göra ansvarsfördelningen mera begriplig för utomstående. Antalet anställda reducerades till cirka 200 på heltid, ytterligare 400-500 vid behov, och budgeten till cirka 200 miljoner. Ambitionen var att betala marknadsmässiga löner. Detta gällde dock bara de lägre befattningarna. Ledande befattningar var måttligt betalda hedersuppdrag. Egen förmögenhet var ett måste. Antalet anställda på hovstaten årsskiftet 1975/76 skall ha varit 15 på heltid och 61 pensionärer, halvtidsanställda och arvodestjänster.⁸⁰²

Organisationsförändringarna genomfördes fullt ut 1978 då Wachtmeister sedan länge återvänt till Atlas Copco för en vd-post. Ny 1:e hovmarskalk 1975-1980 blev sjöofficeraren ekon dr

⁸⁰⁰ Maud Wester. Den inre cirkeln kring kungen (I). Vecko Journalen, 1971:10.

⁸⁰¹ Bert Miller. Kungen och hans hus I. Hemmets veckotidning, 1964:5.

⁸⁰² Per Gudmundsson. Kungens nya hov. Kvällsposten, 1975-11-01.

och pol mag Björn von der Esch (1930-2010). Ny riksmarskalk 1976-1982 blev juristen Gunnar Lagergren (1912-2008). Valet av ekonomen von der Esch påstås ha berott på att CG från 1975 måste betala skatt och därför behövde hjälp att sanera sin ekonomi. Valet av juristen Lagergren påstås ha berott på behovet av juridisk hjälp vid tolkningen av den nya författningen. Det cirkulerade uppgifter om att von der Esch på uppdrag av riksmarskalk H:son Ericson skulle fungera som ytterligare en fadersgestalt åt CG. von der Esch meddelade i en intervju att det inte var aktuellt. CGs uppfostran var sedan länge avslutad.

Som efterträdare till handsekreteraren Palmstierna och presstalesmannen Egnell anställde Wachtmeister 1975 diplomaten Jan Mårtensson (1933-) som CGs handsekreterare, talskrivare och presstalesman. I hans plikter ingick även omvärldsbevakning och dragningar inför CG och Silvia. Vid tillfället pågick revirstrider mellan 1:e hovmarskalk von der Esch och hovmarskalk överste Bengt Colliander varför Mårtensson underställdes CG direkt med titeln kanslichef med ansvar för CGs verksamhet utåt. Mårtensson stannade till 1979 då informatören Elisabeth Tarras-Wahlberg tog över vissa hans arbetsuppgifter.

Från slutet av 1978 leddes hovet av en löst sammanhållen ledningsgrupp där personer adjungerades efter behov:

- Kung Carl XVI Gustaf, 32 år, ordförande.
- Drottning Silvia, 34 år, vid behov vice ordförande.
- Riksmarskalken Gunnar Lagergren, 66 år.
- 1:e hovmarskalken Björn von der Esch, 48 år.
- Stabschefen generallöjtnant Malcom Murray, 74 år, som dock snart går i pension.
- Kanslichefen Jan Mårtensson, 45 år.
- Statsfrun grevinnan Alice Trolle-Wachtmeister, 51 år.

Rekryteringen skedde länge ur bekantskapskretsen och på personliga rekommendation. Det förekom både 3:e och 4:e generationen i kungens tjänst. Anställningarna var livslånga. Det ansågs som något av en revolution när tjänsten som hovintendent annonserades ut i början av 1970-talet. Man fick över 200 svar och valde bland dem Claes Nordström, Naturvårdsverket, senare hovmarskalk.

1993 skulle hovet liksom statsförvaltningen i övrigt spara. Pr-konsulten Mats Dellham fick i uppdrag att göra en ny organisationsutredning. Organisationen plattades till, riksmarskalken blev chef för en regelrätt ledningsgrupp och rapporterade till CG. Denna förändring tycks dock bara ha gällt slottsstaten, d v s drift och underhåll. Ledningen av hovstaten, d v s representation, fortsatte ungefär som förut. 1995 med ett större inflytande för representations- och informationsfrågor:

- Kungen
- Drottningen
- Riksmarskalken
- 1:e hovmarskalken
- Överhovmästarinnan
- Stabschefen
- Statsfrun
- Kronprinsessan Victorias hovmarskalk
- Informationschefen
- Hovintendenten

1999 beskrevs CGs roll som:

Kungen utövar inom Hovet sitt ledarskap främst via ett särskilt råd, H.M. Konungens Råd för Hovstaterna, som fungerar som en som koncernledning. Rådet, som träffas några gånger om året och diskuterar de långsiktiga frågorna, har han själv tillskapat. [Det finns inga uppgifter om vilka som ingick men enligt CG var det ”en grupp duktiga och erfarna personer, kvinnor och män med bakgrund från näringsliv, försvar och kultur.”]

Varje tisdag deltar han sedan i planeringsmöten där man går igenom inbjudningar och diskuterar programmet ett och ett halvt år framåt. Det gäller de resor, besök, audienser, invigningar och andra evenemang som kungen ska delta i. Kungen får 7 000-8000 anbud per år från olika håll, därav hinner kungaparet med ca 400. 95 procent av alla anbud som strömmar in till Hovet får med andra ord nobben.⁸⁰³

[Antalet brev var 1981 cirka 10 tusen per år. I början fick CG många friarbrev, mest från utlandet, Spanien. Ibland var det mammorna själva som bjöd ut sina döttrar. Barnen var mycket flitiga brevskrivare. En bok med dessa brev publicerades. Även obehagliga brev besvarades men dessa var få, 1:500 enligt en uppgift från 1983.]

Umgängesformerna på slottet lättades upp. CG avskaffade 1973 brukat att buga eller niga för honom varje gång han var i närheten av någon anställd – ”reverensen”. Den generade honom. Det räckte med respekt. Riksmarskalken Gunnar Lagergren införde 1976 du-reformen när anställda tilltalade varandra. För CG innebar du-reformen att han tilltalades som ”kungen” och att personalen inte behövde begära audiens utan bara knacka på hans kontorsdörr. Silvia svarade på en fråga om reverensen att den inte bekom henne särskilt, ”man vänjer sig”. När hon 1978 fick sin egen drottningstat införde hon den varje morgon för sina anställda. De inkonsekventa etikettsreglerna gör att personalen helst undviker kungligheterna. Det kan gå så långt som att de gömmer sig på toaletten.

Normalt tar inte CG emot gruppbesök men han gjorde ett undantag för tre klasser samiska skolbarn. Labradoren Charlie smet med och gick runt bland skolbarnen. Charlie utnämndes därefter till kunglig palatshund med arbetsuppgiften att låta sig klappas vid barnmottagningar.

*

Ceremonihovet hade en kort blomstringstid efter krigsslutet. Visiterna i samband med riksdagens högtidliga öppnande återupptogs. Likaså de s k presentationscourerna för adelsdamer och fruar till högre militärer, tjänstemän och politiker. (Minimikravet för att delta var att mannen hade överstes rang enligt rangrullan eller enligt en ordensutmärkelse.) Man lämnade först sitt visitkort hos överhovmästarinnan i hennes våning. Därefter presenterades man av någon tidigare presenterad. Hovdräkt var i början obligatorisk, valfri från 1952.

Couren ägde i år [1946], liksom vid den s. k. inofficiella couren för två år sedan då åtskilliga hundratals presenterades, rum i Victoriasalongen, som man redan börjar finna mera pampig än ful med all plysch och sammet och mattor och mosaik. Men mig var couren i Vita Havet än ståtligare: en enda böljande våg av svartklädda damer med vita och svarttrutade puffärmar och tre meter långa släp, som bars upp av den nästkommande damen för att få rätt avstånd. Och så stannade man en stund framför läktaren med de kungliga damerna och gjorde hovnigningen, som man övat på i veckor, djupt, djupt till golvet, och var samtidigt rädd att man aldrig skulle komma upp igen eller att en olyckshändelse skulle hända tanten som presenterade en – vilket även stundom hände på det glashala parkettgolvet.

Då allt är över serveras te i drottning Sophias matsal. De kungliga damerna presiderar vid var sitt bord för dem som innehar högsta rangen. Resten får bänka sig som de vill.⁸⁰⁴

⁸⁰³ Åke Österlund. Här är det jag som är kung. Tidningen Chef, 1999:5, s 34-38.

⁸⁰⁴ Vecko Journalen, 1946:5.

Presentationen fyllde det praktiska behovet att den gav tillträde till slottsbalerna. Drottning Louise avskaffade dock hovcouren 1962 och ersatte den med ”demokratiska damluncher” för yrkeskvinnor (hon var själv utbildad sjuksköterska vid engelska Röda Korset), något som sedan övertogs av Sibylla, och som tycks ha inspirerat hela generationer adelsfröknar att skaffa sig en yrkesutbildning: förskole- eller småskolelärarinna, reklamtecknare, bankkassör, Barlock, husfru, sjuksköterska, sjukgymnast och vet vad.⁸⁰⁵ Några av dem kom senare att arbeta för Silvia.

I Statskalendern för 1957 upptar de kungliga hovstaterna alltså nio sidor med ett par hundra namn på personer med lysande och historiska titlar. Det är ceremonihovet, vars skapare är drottning Kristina som hade spanska förebilder, en stjärnhimmel som välver sig över det sobra och effektivt arbetande lilla vardagshovet. Stjärnorna tändas sällan – blott vid riksdagens högtidliga öppnande och vid utländska statsbesök – och mot detta kan näppeligen den sparsammaste undersåten ha något att invända, eftersom dignitärerna fungerar utan vederlag ur skattemedel. Så mycket mindre är det att invända som det förstnämnda uppbådet är en artighet från kungamaktens sida mot folkets representanter och galan vid statsbesöken är det urgamla konungariket Sveriges sätt att utåt manifesteras sig och sina traditioner.

Det verkar som om stjärnorna håller på att blekna. Man kan icke frigöra sig från intrycket att det senaste tronskiftet har medfört en radikal förändring av det svenska hovet, den första radikala sedan Kristina. Sidantalet i Statskalendern med förteckningen på hovets herrar och damer minskar år från år och rangrullan har nedbantats till hälften.

Hovets rationalisering har genomförts så diskret att knappast någon har märkt det och vi har besparats det oväsen, den feber och de paroxysmer som kan följa med en oundviklig skinnömsning.⁸⁰⁶

Traditionen från couren levde kvar till 1972 så att diplomatfruarna presenterades för drottning Louise och senare prinsessan Sibylla innan de fick närvara vid de kungliga middagarna.

*

Slottsbalen 1960, en av de sista stora med 27 kungliga deltagare, merparten ungdomar, var så här:

Kl 20.30 samlas gästerna två trappor upp i östra valvet [med allmän hovnigningsträning]. De flesta flickorna har långa klänningar. Pojkarna har frack, utom officerarna som har uniform. Alla har handskar, men i allmänhet utbryter diskussion om man skall ta av dem eller inte när man hälsar. Till slut brukar en hovfunktionär ge direktiv, och då blir det ofta så att högerhandsken tas av.

En annan hovfunktionär (vanligtvis en kammarherre) ser till att de inbjudna ställer upp sig två och två, herre och dam, utanför dörren till Vita Havet, där de kungliga väntar. Kammarherren tar noga reda på namnen och ropar högt upp dem när paret går in. Så går man fram över golvet för att först hälsa på kungaparet, flickorna niger djupt, herrarna kysser drottningens hand, sedan nigs och bockas det för Sibylla och prinsessorna.

Alla står sedan längst bort i Vita Havet tills dansen öppnas med en Wienervals. [Det serveras champagne och vinbål.] Kungaparet brukar också dansa första dansen. I år spelar Arvid Sundins orkester, och allt från vals till cha cha cha och rock'n'roll dansas.

I varje rum finns praktfulla blomsteruppsättningar av stora fång av lösa blommor och rabatter av krukväxter [syrenträd, azaleor, påskliljor och tulpaner]. Skålar med karameller och cigaretter står också framme. Christina och Carl Gustaf brukar sitta på balkongen ovanför Vita Havet med några kamrater och kika på storasystrarnas vänner. Christina får inte vara med förrän hon fyllt 18 år.

⁸⁰⁵ Vecko Journalen, 1962:8.

⁸⁰⁶ Hans-Eric Holger. I fest och prakt. Vecko Journalen, 1957:51/52.

Supén serveras omkring kl 12 vid småbord. Långa bord med rätterna – soppa, varmrätt, dessert, kaffe – framställda står vid ena väggen och man får själv servera sig varmrätt och dessert. Soppa och kaffe serveras av lakejer. Placeringen är gjord vid prinsessornas tre bord, de andra får sätta sig var de vill. Kungaparet och deras äldre gäster brukar sitta i ett rum innanför.

Man dansar till klockan två på natten. På kortet står "hämtning kl 0200" och det betyder att balen avslutas då. Och sedan kan de omkring 300 gästerna gå hem efter en lyckad kväll. För på slottet har alla roligt.⁸⁰⁷

Just den här balen var organiserad av Sibylla för att hitta prinsar till döttrarna. Det berörde Gustaf VI illa som inte ville ha någon ryktesspridning om ömma känslor. Balen var som gjord för bildreportage och TV men det blev bara en gruppbild av de kungliga. Slottsbalerna tycks med tiden ha ersatts med Amarantherbalen med anor till drottning Christina. Nyttillträdda ambassadörer recipierades i Amarantherorden som en del av ackrediteringen. När drottning Elisabeth besökte Sverige 1956 dansade 1500 amaranther i stadshuset i närvaro av kungaparet m fl. Det måste ha varit den största tillställningen någonsin. Amarantherbalen ges jämna år. Med tiden har Innocencebalen fått samma "kungliga" status som Amarantherbalen och ges udda år. Så här kunde det gå till på Amarantherbalen i Stockholm 1968:

Amarantherbalen lockade 718 deltagare och hölls som vanligt till på Grand Royal i Stockholm. "Den sirliga elegans i frasande toaletter, eleganta håruppsättningar, glittrande tiaror och smycken, färgrika ordensband och gammalt ceremoniel gör Amarantherbalen till rokokons sista lämning i denna stressade tid." – Stormästaren läste upp vad som krävdes av en riktig amarant – vänskap, uppriktighet och förtroende. Sedan gjordes ordenstecknet – höger hand fördes till läpparna och hjärtat varpå följde en handklappning. Så kunde de 400 förväntansfulla recipienterna släppas in efter att ha tränat en timme bugning och nigning i Vinterträdgården för att göra perfekt reverens för generalstormästaren och stormästarinnan.⁸⁰⁸

Innocenceorden var i teorin något modernare med ordensstatuter från 1765. Ett sällskap för de som vill umgås enligt reglerna precis innan franska revolutionen. Kanske ger det ökad krydda att dansa på en vulkan. Hur som helst är CG medlem i båda.

*

Mellan prinsessan Christinas giftermål 1974 och CGs giftermål 1976 fanns inga kungliga damer varför det inte behövdes några hovdamer. Det dröja faktiskt ända till omorganiseringen 1978 innan Silvia fick en hovstat. Uppehållet tycks ha berott på barnafödande, utbildning i svenska språket, en förkortad variant av CGs kungaskola, representation, körkort m m som allt var högre prioriterat. Gamla överhovmästarinnan Astrid Rudebeck ryckte in vid behov. Överhovmästarinna innebär att vara kungens och drottningens rådgivare, handläggare och vice värdinna. Rudebeck hade en bakgrund som chefslotta 1939-1953 och de militära takterna satt fortfarande i. Även de anställdas fruar ryckte in, t ex Cecilia Nilsson fru till adjutanten Bengt-Herman Nilsson och Signe von der Esch fru till 1:e hovmarskalk Björn von der Esch.

Genast vid ankomsten 1976 tog Silvia itu med "drottningkontoret" och ville ha en skrivmaskin. Vid denna tid var det fortfarande låg status att skriva maskin. Hovet insåg att det kommit in en katt bland hermelinerna. Silvias senare val av hovdamer stärkte intrycket. Hon anställde enbart yrkeskvinnor. I ett skede hade alla Silvias hovdamer, även de mest adliga, sjuksköterskeutbildning i botten. Silvia ansåg att det borgade för god social kompetens. Hovet var oerhört manligt överlägset men samtidigt, p g a alla nedskärningar, fullt av ängsligt kryperi. Silvia irriterade sig oerhört över att bli avfärdad med "som drottningen önskar" och

⁸⁰⁷ Stor bal på slottet. Vecko Revyn, 1960:11.

⁸⁰⁸ Hänt i Veckan, 1968:11.

att sedan ingenting hände. Eftersom hon krävde mycket av sig själv krävde hon även mycket av sin omgivning. Det fanns en intern kritik mot Silvia att borde lugna ned sig för att inte stjäla uppmärksamheten från CG och resten av Bernadotterna.

Från 1978 bestod Silvias hovstat av henne själv och två hovdamer, Sibyllas f d hovdam Dagmar Nyblaeus och Elisabeth Olsson (f. Lewenhaupt), senare professor i sjukgymnastik. Det året upphörde Alice Trolle-Wachtmeisters förordnande som rikslottachef. Silvia ringde upp och frågade om hon ville bli statsfru, d v s chef för drottningens hovstat. Det ville hon och skrev på för sex år. (Hon var suppleant på en riksdagsplats men hennes man ansåg det för tidskrävande. Statsfrutjänsten var inte på heltid.) Trolle-Wachtmeister (1926-; f. Tornérhielm) hade en bakgrund som barnsköterska, socionom, slottsfru, kommunalpolitiker, 16 år med lottakåren och rikslottachef 1975-1978. Silvia och hon hade träffats 1974 i samband med prinsessan Christinas bröllop, 1975 vid en jakt i tyska Berleburg där de båda var gäster hos prinsessan Benedikte av Danmark och flera gånger efteråt på bl a hennes gods. De kom bra överens. Silvia bad henne närvara vid förlossningen 1977. Den gick för snabbt för att hon skulle hinna fram, inte heller CG hann fram, men hon fick äran att visa upp flickebarnet för talman Henry Allard, statsminister Thorbjörn Fälldin och riksmarskalk Gunnar Lagergren så att dessa kunde se att allt hade gått rätt till. (Inga bortbytingar!) ”Det var ett svårt uppdrag att bli statsfru och styra upp organisationen. Det fanns ingen arbetsbeskrivning. Vid ett tillfälle beklagade jag mig för drottningen som då bara sa: »Ja, det är faktiskt därför vi har frågat Alice.»⁸⁰⁹ – ”På elva år hade det inte funnits någon drottning på slottet, alla hade sina revir och här skulle plötsligt jag komma in. Sedan var det inte så lätt att ställa om sig från att själv ha varit chef till att knappt ta några beslut alls. Kungen och drottningen är måna om att ha direktkontakt med svenska folket och beslutar själva om det mesta.”⁸¹⁰

Som statsfru följde Trolle-Wachtmeister med Silvia vid statsbesöken och även vid hennes välgörenhetsarbeten. Hon är mycket kraftfull och har varit den som sågat utmed fotknölnarna alla hovfunktionärer m fl som vägrat lyssna på sin drottning. Utom hörhåll kallas hon ”Pansar-Alice”. Hon levererar alltid raka svar om vad som helst till vem som helst. Ätten Trolle är från 1300-talet och har sett de stora elefanterna dansa. Förmögenheten 2004 var snudd på 350 miljoner vilket ger råg i ryggen. Det sagt är hon traditionalist och tillhörde de som grät över att kronprinsessan Victoria hade fel kön.

1993 tog fil kand i konsthistoria m m Louise Lyberg (1932-), ungdomsvän till prinsessan Margaretha, över tjänsten som statsfru och 2003 rekryteringskonsulten och friherrinnan Kristine ”Kinne” von Blixen-Finecke (1946-), tidigare hov- eller slottsdam. Trolle-Wachtmeister fortsatte 1994 och framåt som överhovmästarinna vilken tjänst hade legat nere sedan 1974. Arbetsbördan lättade. Hon behövde bara medverka när andra länders statschefer besökte Sverige. År 2000 hade drottningens hovstat växt till aderton personer: kökspersonal, kockar, hovfurirer, hovlakejer, städerskor, guvernanter, kammarjungfru, sekreterare och tre hovdamer. (Av tradition ingick alltid hushållets personal i drottningens hovstat.) Hovdamerna motsvarade CGs adjutanter och arbetade på deltid, en vecka i taget. Deras ansvarsområde var en smula diffust eftersom det utformades individuellt med hänsyn till deras bakgrund. Uppdraget som hovdam var känsligt. Silvia insisterade på ett personligt samtal, ibland utan att personen visste vad det handlade om. Efteråt ringde Trolle-Wachtmeister upp och berättade om erbjudandet och avslutade med att om man tackade nej var det inget man berättade offentligt.

⁸⁰⁹ Christina Magnergård Bjers. Drottning Silvia. Ekerlids förlag, 2001 [baserad på intervjuer med Silvia m fl].

⁸¹⁰ Silvia-bilagan. Svenska Dagbladet, 1993-12-19.

*

Som drottning måste Silvia för första gången i livet intressera sig för sin klädsel. Mantrat var att ”en drottningens aftonkläder ska vara politiskt korrekta”. Folk i hennes omgivning påstår nu efteråt att detta skall tolkas så att drottningen inte vill framstå som ett modeoffer, men kan för all del klä sig moderätt. Hur det nu är med detta så var brudklänningen uppenbarligen första försöket, enkelt snitt men dyrbart tyg. Komplettera med ett smycke i området 5-10 miljoner om det ser för fattigt ut. I mindre högtidliga sammanhang var det ofta någon pastellfärgad cocktailklänning med hatt enligt engelsk förebild. Det gällde att synas.

I officiella sammanhang bar hovmännen stor hovuniform modell A eller chifferfrack. De flesta var från slutet av 1800-talet och rejält slitna och lappade. Hovdamerna använde egna aftonklänningar och ett tjänstetecken men kom lätt bort i vimlet. 1988 fick Silvia och prinsessan Christina gehör för en särskild hovdräkt. Den nya hovdräkten, med drag av den gamla från Gustaf IIIs dagar, syddes upp i mörkblå sammet, tvådelad jacka med gallerförsedda puffärmar och två sorters kjolar: En rak, knappt golvlång, för smokingtillfällen och en hellång som högtidsdräkt.⁸¹¹

Det inbördes protokollet mellan CG och Silvia diskuterades flitigt. De kom överens om att CG skulle serveras först vid officiella tillställningar, Silvia vid familjetillställningar. Hovet är fullt av sådana godtyckliga regler som ibland meddelas allmänheten. T ex att ju fler gånger man deltar vid officiella middagar desto närmare CG placeras man.

⁸¹¹ Lis Granlund. Hovets dräkter – tradition och förnyelse. I: Lena Rangström (red). Hovets dräkter. Stockholm: Livrustkammaren & Höganäs: Bra böcker, 1994.